

ODDÍL 4. PSYCHOLOGIE

§4.1 ПСИХОЛОГІЧНА ПРАКТИКА: ОРІЄНТАЦІЯ НА ДУХОВНУ ПАРАДИГМУ (Савчин М.В., Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка)

Вступ. На основі сучасних психологічних теорій створена потужна психологічна практика, яка володіє радикальними засобами впливу на внутрішній світ людини. Вони спрямовані до серця людини і формують наші душі, щоб ми могли зростати, часом у передбачуваних формах та напрямках [1]. Справжня психологічна практика, зокрема, психотерапія – це сфера діяльності ліцензованих професіоналів, завдяки якій психолог-практик допомагає іншій людині змінитися, розв'язати свої душевні та життєві проблеми. Кожен практикуючий психолог володіє певним конкретним ідеалом повноцінного людського функціонування та здорової особистості, які встановлюють критерії доброго і поганого, правдивого і неправдивого, важливого та неважливого. Це має місце незалежно від того, наскільки практики можуть відступати від визнання моральної природи своїх методів чи ні, постійного врахування чи неврахування впливу їх позиції. Методи терапії – могутні методи впливу, інколи навіть насаджування ідей психотерапевтів в наші душі. Це виявляється в їх запитаннях до клієнта, коментарях і паузах, чи невербальних діях. Сучасні психологічні практики виявилися правдоподібнішими та ефективнішими, але не завжди ефективними, а ніж застарілі релігійні практики. Сучасна церква не має таких можливостей, бо не володіє інституційними умовами для душетерапії, якими володіє,

наприклад, сучасна психотерапія з її численними напрямками, з величезною кількістю технік радикального впливу на особистість, у сфері якої у світі працює сотні тисяч фахівців-психологів. З цієї причини чимало сучасних віруючих християн з ентузіазмом сприймають найновітніші віяння сучасної психотерапії, не аналізуючи їх спрямованість, ефективність та реальні наслідки, наївно та безапеляційно вважаючи ці нові тенденції досконалим і повним відображенням реальності людської душі.

Виклад основного матеріалу. Сучасні психотерапевти дуже багато роботи виконують «за ширмою» [2, С. 199 – 200], приховано культивують нарцисизм, індивідуалізм, споживатство, егоїзм, емоційність, інструменталізм, безвідповідальність й навіть атеїзм. Глибший аналіз показує, що сучасна психотерапія не досягає найглибших, найавтентичніших пластів внутрішнього світу людини, якщо і заглиблюється у внутрішні особистості, то однобоко «піднімає» на поверхню багато нездорового, гріховного, не звертаючи увагу на духовне я особистості, як це має місце, наприклад у сучасному психоаналізі та психоаналітичній практиці.

Уже на початку XX ст. на перших етапах свого розвитку психологічна наука почала втрачати зв'язок з апостольською вірою, з автентичною психологією і постала як академічна психологія, що нехтує духовними засадами, що є фундаментальною конструктивною основою внутрішнього світу людини [3]. На її основі створювалася відповідна психологічна практика, що не орієнтується на духовну парадигму. Навіть усе європейське та американське суспільство переорієнтувалося з християнського світогляду на цілковито секулярний, і це знайшло відображення у психологічній практиці. Наш аналіз показує, що зараз у своїй професійній діяльності навіть щиро віруючі християнські

психологи відносять духовний чинник життєдіяльності людини на периферію і використовують тільки методи світської психології, не враховуючи, чи ці впливи є завжди конструктивними, чи завжди зумовлюють позитивний, стійкий терапевтичний чи розвивальний результат.

Нехтування духовною складовою внутрішнього світу людини призвело до того, що у сфері психологічної практики культивуються неадекватні, часом спотворені уявлення про її найголовніші потреби, проповідується індивідуалізм, нездоровий прагматизм, неадекватні уявлення про свободу як вседозволеність без відповідальності, толерування до сил зла, культивується моральність нижчого порядку – моральність соціальної (конвекціональної) природи, навіть аморальність у людських стосунках, наприклад, це виразно проявляється в роботі психолога. Який працює у влади, політиці, менеджменті, маркетингу тощо [4].

Християнство уже давно запропонувало власну традицію психологічної практики та душепіклування, яка бере початок у Біблії й упродовж поколінь продовжується із певними видозмінами протягом двох тисячоліть. Так, «уже у Святому Письмі представлена своєрідна протопсихологія, пов'язану з релігійними уявленнями про людину» [5, С. 11]. У Біблії йдеться про щоденний людський досвід, одночасно не закликається до монашої наддуховності [6]. «Святе Письмо має багатючий внутрішній ресурс» для психологічної науки. У ньому пропонується радикальна та однозначна відповідь на складні питання, про найвищі екзистенційні переживання людини, про сенс життя, про духовні та душевні здатності людини, про значення одухотвореного терпіння, прощення, каяття і смирення для здоров'я душі людини, про ставлення людини до ворога, які обходить світська психологія або дає неадекватну відповідь. Старозавітний «мудрець фактично був протопсихологом і

прототерапевтом, був переконаний у можливості відкрити міжособистісні та внутріпсихологічні явища, факти про цінності життя людини з фактів про природу, особливо з фактів про явища людської поведінки» [7, С. 219]. Пізніше схоласти і християнські філософи вивчали процес людського розмірковування та вчили самопізнанню, містики зосереджувались на аналізі любові Божественної та людської природ, навчали богопізнанню й запропонували практики духовного та душевного зростання людини. Наприклад, у християнстві вважається, що любити своїх ворогів означає демонструвати поведінку й ставлення зрілої, дорослої, гідно і повноцінно функціонуючої людини. Навпаки, ненависть до своїх ворогів є проявом дитячості, зачухлого стану душі і низького рівня розвитку [8]. Така настанова впливає з основного закону буття людини – закону рівної до всіх, безумовної та жертвовної любові, бо агапе – це Боже повеління (Кернегор), а неправильний гнів – це відпадання від духа Царства. Така відповідь ніяк не вкладається в логіку сучасної психологічної практики і в логіку невіруючої людини, яка орієнтується на любов нижчого рівня – душевну любов, яка не рівна до всіх, вибіркова, часто умовна і не завжди жертвна. Психологи-практики, як правило, неконструктивно працюють з проблемою страждання, людського горя. Виявляється, що «навіть, людське щастя, що означає почуватися добре і чинити добре, сумісне зі стражданнями і перешкодами інших людей» [9, С.167].

У християнстві стверджується, що звичайна людина успадковує нахили, які відображають нашу зламність та гріховність. Згідно духовної парадигми людина повинна не тільки дбати про очевидний матеріальний добробут і душевний комфорт, а й насамперед дбати про спасіння своєї душі, що добробут окремої людини залежить від добробуту інших людей. Християнська моральність зосереджена на

тому, як ми реагуємо на Божий моральний закон любові. Недотримання цього закону призводить до стану гріха, який затуманює наш погляд на світ, на самих себе і на власне життя, а тому й необхідна відповідна психологічна практика, в якій враховується особисті взаємини людини з Богом. «Несприймання реальності гріха, спасіння та служіння Духа, що перебуває в людині, у преображенні та трансформації, не дозволяє довільно дихотомізувати релігійні та світські реалії» [10, С. 216]. У християнстві вважається, що гріх покривається Божою благодаттю. Неправильний гнів – це відпадання від духа Царства, яке полягає в люблячому братерстві з Богом та людьми.

Намагаючись зміцнити психічне та психологічне здоров'я особистості, психолог-практик не має пропонувати засоби егоїстичного самоствердження, нехтування іншими людьми, враховувати чи пропонований ним ресурс буде використовуватися на шкоду іншій людині [11]. Відсутність орієнтації на духовність часто зумовлює нові конфлікти особистості, призводить до виникнення нових проблем у майбутньому. Адекватна психологічна практика має враховувати моральні імперативи у житті окремої людини та суспільства. Основне «етичне питання полягає не в тому, чому я хочу робити те, що хочу, а звучить інакше: чи маю я робити те, що я хочу? Як маю поводитися з огляду на те, що Бог владарює над моїм життям?» [12, С. 133]. Християнська моральність зосереджена на тому, як ми реагуємо на Божий моральний закон любові. Перед конкретною особистістю постає дилема: чи вона «любить Бога, або щось інше. Запекле відкидання Христа – це універсальний нав'язливий невроз» [13, С. 257]. За своєю природою дріб'язкова дратівливість, агресія і тривожність діють проти Бога, а не в моральному вакуумі, а «...відчуття напруги виявляє брак віри й любові» [14, С.262].

Психологічна практика має орієнтуватися на твердження, згідно якого «парадигмально психологічний добробут та моральність у стосунках полягає в любові, милосердному та доброзичливому ставленні, в якому інші сприймаються як брат чи сестра, шанована й поцінована людина, що стає передумовою відповідного ставлення» [15, С. 172]. «Усвідомлення того, що тебе справді люблять, кардинально відрізняється від переконання, що за своєю природою ти заслуговуєш на любов. Перше розуміння надихає спрямувати погляд на того, що любить, і любити у відповідь, останнє ж спонукає до зациклення на власній персоні» [16, С. 107].

Виявляється, що християнська віра стосується «глибоких і чистих вод» (духовної сфери) й приносить яскраве світло люблячої доброти в будь-яку темряву, що приходить від світла [17; 18]. Віра докорінно впливає на психологічну практику, пропонуючи траєкторію *metanoia*, оновлення розуму, зміну у внутрішній «операційній системі», метою якої є «любов, яка джерелить із чистого серця, щирого сумління та щирої віри (1 Тим. 1:5)» [19, С. 278]. Віра із серйозною корекцією пропонує своєрідну «теорію психодинаміки» та фактично враховує ідеї сучасної нейропсихології, коли, наприклад, під впливом молитви людина виздоровляє від серйозних захворювань, заспокоюється, опановує собою. Ця динаміка не зводиться до інтрапсихічних, соціопсихологічних чи психофізіологічних тенденцій, коли вважається, що життя особистості організовано та контролюється «страхом перед людьми» («фальшива любов», «я люблю схвалення та пошану інших людей»), гординею («я люблю добиватися свого», «мое розуміння найправильніше», «мої потреби на першому місці»), любов'ю до насолод («мені подобаються мої зручності та приємне самопочуття») [20].

Щоб собі допомогти, сучасна людина може знайти достатньо ресурсів у вірі і церкві, заякоривши своє життя в Божій любові. Щасливих людей більше серед тих, хто почуває себе близько з Богом. Ми це бачимо на прикладі місії зцілення і догляду за хворими, яка спонукає християн розповсюджувати ліки й започаткувати лікарні в усьому світі. У християнстві прощення – основа здорових стосунків між людьми. Духовність сповнює любов'ю подружнє життя, робить щасливішими родини та посилює соціальну справедливість. У християнському світогляді інакше ставляться до проблеми терпіння особистості. Якщо світські психологи розглядають його як однозначно негативний феномен у внутрішньому світі людини, рекомендують клієнту усіма засобами уникати терпіння, то християнські психологи, навпаки, розглядають в ньому не тільки негативніші, а й позитивний момент, коли особистості вдається його одухотворити і використати для свого зростання. Навіть «обережні» роздуми над біблійним розумінням сексуальності сприяють новому розумінню статевої орієнтації та статевої ідентичності» [21, С. 134].

Християнські психотерапевти давно вже відкрили для віруючих глибинні знання з психології та її користь для духовного та морального здоров'я людини [22]. Вони допомагають клієнтові зустрітися з Богом, що дозволяє вибратися з паутини щоденних людських проблем – порушення адаптації, виникнення негативних емоцій та диструкцій поведінки. Божий погляд на складні людські турботи, просвітлює особистість. «Смиренно прославляючи своїм розумом Бога, маємо зрозуміти, що християнська віра передбачає преображення, її постійне зростання в нас» [23, С. 74].

У християнській психотерапії представлена дивовижна єдність мудрості віри та запозиченої мудрості секулярних

підходів. Під-час духовної терапії віра книги псалмів та мудрість Приповістей Соломона неначе оживають у житті людини, психологічно та ситуативно доречними постають особа Христа, Його слова та приклад служіння. У своїй практичній діяльності християнський психолог орієнтується на реальність, яка пізнається через віру. Він «використовує психологію як один із засобів любові до Бога і ближнього, здатний відкривати істини про природу людської особистості, яку ймовірно, невіруючий психолог не зможе чи не буде готовим виявити» [24, С. 225]. Це підтверджується результатами інших християнських психологів та нашої роботи з учасниками АТО, особами, що перехворіли на ковід, учасниками війни, а також тих, хто перебуває в депресивних станах особистостей, з акцентуаціями в розвитку, терапії сімейних стосунків тощо.

Звичайно, на перших етапах своєї практичної діяльності психотерапевту, який працює в контексті духовної парадигми, доводиться використовувати буденні слова, коли в роботі з клієнтом чи пацієнтом Божі слова стають каменем спотикання. Люди, що не мали досвіду контакту з духовною сферою, рідко можуть використати Божі слова правильно навіть тоді, коли їм подобається їх використовувати. У своїй роботі християнські психологи використовують описи, факти чи події з фільмів, психологічних романів, поезії, драми, фільмів, музики, образотворчого мистецтва.

Справжній психолог – той, хто справді духовно, морально, соціально, психологічно, психічно і тілесно здоровий. На його професійну діяльність впливає індивідуальність особистості, яка має велику силу й одночасно велику слабкість. Бути здоровою людиною, яка мудро, однак непохитно дотримується слова, означає мати особисту глибину й міцність. Він має володіти адекватною професійною самооцінкою, хоч дещо завищена самооцінка

має свої переваги, бо «сумніви у власних силах і звинувачення у своїх промахах інших, зумовлює поразки, самотність та пригнічення» [25, С. 65]. Християнський психолог має мати імунітет щодо власних фантазій та потреб. Звичайно, у його роботі проявляються труднощі, що зумовлені невідповідністю чи професійною нездатністю, що спричинені психопатологією, лінню, недостатньою чи несистемною освітою, використанням невідповідної методології чи теорії, несформованістю професійного мислення. Травма дитинства теж впливає на роботу психологів, а складні життєві ситуації взагалі здатні зламати людину.

Висновки. У сучасній психологічній практиці мають бути легітимізовані християнські реалії. Психологічна практика потребує переоцінки в контексті духовної парадигми. Здійснюючи інтервенцію, психолог-практик, окрім впливу через тіло та психіку, актуалізує духовний чинник, зокрема, духовну рефлексію клієнта, через яку аналізуються індивідуальні стосунки потребуючого з Богом та іншими людьми, усвідомлюється закон божественної любові. Він враховує значення терпіння та абсолютного прощення в системі міжособистісних стосунків та самоствавленні. У практичній діяльності християнський психолог дотримується тактики, згідно якої потребуючий через аналіз своїх стосунків з Богом швидко починає допомагати собі сам, вирішуючи кризові та конфліктні ситуації, швидко адаптується до нових соціально-психологічних умов, конструктивно розв'язує моральні колізії в системі міжособистісних стосунків, одухотворює терпіння, що зумовлені об'єктивно і суб'єктивно, проявляє прощення. У такий спосіб клієнт зростає психологічно, соціально, морально та духовно, не втрачаючи власної суб'єктності. Як показує аналіз, психологічна практика, що ґрунтується на

духовній парадигмі надзвичайно ефективна, бо за короткий період часу призводить до незворотніх позитивних змін, не спотворюючи реальну природу внутрішнього світу людини.

Список використаних джерел:

1. Паулісон Девід. Біблійне консультування / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 255 – 304.

2. Роберстс Роберт К.Т., Вотсон П. Дж. Християнська психологія / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С.157 – 208.

3.Мур, Томас. Піклування про душу: як сповнити глибиною і сенсом щоденне життя / пер. з англ. Ольга Демиденко; за фах. ред. Дмитра Залевського і Олега Фешовця. Львів: Видавництво "Астролябія", 2020. 248 с.

4. Савчин, М.В. Духовна парадигма психології: монографія / Мирослав Савчин. – К.: Академвидав, 2013. 224 с.

5. Джонсон Л. Ерік Християни у психології: стислий історичний ракурс / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 9 – 52.

6. Коу Джон Г., Голл Тодд В. Трансформаційна психологія / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 209 – 254.

7. Коу Джон Г., Голл Тодд В. Трансформаційна психологія / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С.209 – 254.

8. Мур, Томас. Піклування про душу: як сповнити глибиною і сенсом щоденне життя / пер. з англ. Ольга Демиденко; за фах. ред. Дмитра Залевського і Олега Фешовця. Львів: Видавництво "Астролябія", 2020, 248 с.

9. Мур, Томас. Піклування про душу: як сповнити глибиною і сенсом щоденне життя / пер. з англ. Ольга Демиденко; за фах. ред. Дмитра Залевського і Олега Фешовця. Львів: Видавництво "Астролябія", 2020. 248 с.

10. Коу Джон Г., Голл Тодд В. Трансформаційна психологія / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С.209 – 254.

11. Савчин М.В. Здоров'я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри: монографія / Мирослав Савчин – Дрогобич: ПП «Посвіт», 2019. 232 с.

12. Мур, Томас. Піклування про душу: як сповнити глибиною і сенсом щоденне життя / пер. з англ. Ольга Демиденко; за фах. ред. Дмитра Залевського і Олега Фешовця. Львів: Видавництво "Астролябія", 2020. 248 с.

13. Паулісон Девід. Біблійне консультування / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 255 – 304.

14. Паулісон Девід. Біблійне консультування / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 255 – 304.

15. Мур, Томас. Піклування про душу: як сповнити глибиною і сенсом щоденне життя / пер. з англ. Ольга Демиденко; за фах. ред. Дмитра Залевського і Олега Фешовця. Львів: Видавництво "Астролябія", 2020. 248 с.

16. Маєрс Девіс Дж. Теорія рівнів пояснення / Джонсон Л. Ерік та ін. Християнство і психологія: п'ять поглядів / перекл. з англ. Надійка Гербіш. – К.: ВИДАВЕЦЬ ПАЛИВОДА А.В., 2018. 328 с. С. 53 – 108.